

INNSBRUCK

(1910)

1.

Svo leitt sem mér þótti að fara frá München eftir of stutta dvöl, þá hefi ég þó ekki hlakkað meira til ferðar í annað sinn en er ég steig upp í járnbrautarvagninn á stöðinni, sem ég minntist á fyrir skemmstu; því að nú var ferðinni heitið suður í Alpafjöll og veður var hið fegursta. Eimlestin rann slóð sína á hröðum hjólum og brátt var München horfin, en grænar og fífilglóandi grundir óðu fram hjá vagnlugganum. Og í fjarska reis yfir sléttuna ljósblá hamragirðing, norðurrönd Alpafjallanna, þessa megingarðs álfu vorrar. Eimreiðin herti á sér, það var eins og kapp í henni að komast áfram og vagnarunan brunaði suður vellina á dunandi teinum. Fjallgarðurinn suður frá blánaði dökkar, og stöku fjöll fóru nú að draga að sér athyglina, einkum Zugspitze, sem er hæsta fjall í þýzka ríkinu (nærri 3000 m). Og óðar en varir erum vér komnir í mynnið á Inndalnum, og stefnum nú suður dalinn til Innsbruck. Hjá Kufstein er þýzka ríkið á enda, en komið inn í Austurríki, og tekur þar við Tirol; vígaleg og varðhaldsleg höll gnæfir þar á felli yfir húsinn í smábænum.

Innsbruck er höfuðborgin í Tirol (50,000 íbúar) og er þar talið eitt af fegurstu bæjarstæðum um víða veröld. Áin Sill hefir eftir ísöld síðustu sorfið sér gljúfur, en kastað allri mölinni fram í Inndalinn, svo að Innfljótið hefir hrökklazt undan yfir um dalinn; stendur Innsbruck á eyrinni, sem Sill þannig hefir gert. Mætti vel segja, að borgin standi á vindkers víðum botni, eins

og Egill kemst að orði, því að reginhá fjöll lykja útsýn af borgarvöllunum, hvert sem litið er. Fjöllin eru mest ljósleit og bregður yfir þau rauðum blæ stundum, svo að þeim svipar að lit til líparítfjallanna íslenzku, Baulu t. a. m. eða Móskarðshnúka; tindótt eru þessi fjöll og skörðótt efst, það sem stóð upp úr jökli til forna. Því að þessi fólksmargi dalur var einu sinni fullur af jökli og má greinilega sjá, þó úr fjarska sé, hvað af fjöllunum stóð upp úr, því að það sem skriðjökullinn gekk yfir er allt kúptara.

Eitt, sem eykur mjög á fegurð Inndalsins, er breiður hjalli (das Mittelgebirge, Miðfjallið), sem liggur eitthvað 200 metra yfir dalbotni. Er mikil byggð á hjalla þessum, en bratt upp á hann, og á einum stað liggur þar upp dráttbraut; er mönnum undið þar upp í nokkurs konar geysistörum kláf; er heldur ægilegt til að sjá, þegar þessi seilarvagn eða kláfur er í háa lofti uppi yfir Innfljótinu. Ýmsir auðmenn eiga sér sumarbústaði þarna á hjallanum gegnt Innsbruck, og er fagurt þaðan að líta yfir borgina.

Jarðfræðingum hefir orðið mjög tíðrætt um þetta miðfjall í Inndalnum, sem hefir að geyma miklar menjar úr sögu dalsins; er hjallinn það sem eftir er af gömlum dalbotni, en áin hefir rist þetta niður úr honum og hefir þó fimbulvetur ísaldar gengið yfir, síðan fljótsbotninn lá svo miklu hærra en nú.

Skammt frá Innsbruck er á hjalla þessum þorpið Hötting, en þar nálægt hefir A. Penck gert ýmsar nú frægar athuganir, sem sýna, að ýmist hefir dalur þessi verið fullur af jökli, hæst upp í hlíðar, eða loftslag jafnvel mildara en það er nú, og því enginn jökull í dalnum eða nálægt. Hafa jarðfræðingar víða úr veröld komið til Innsbruck til að skoða þessa merkilegu staði, en þó held ég mér sé óhætt að segja, að þeir taki ekki fram, eða jafnist ekki einu sinni á við ýmsa staði á Íslandi, að því er þann fróðleik snertir, sem þar má fá um hina undraverðu sögu ísaldanna.

2.

Innsbruck var um þetta leyti í uppnámi út af athæfi háskólakennara eins, er Wahrmund hét. Lesandinn má nú samt

ekki ætla, að Wahrmund hafi neina óhæfu aðhafzt, er nokkurn veginn óhleypidæmir menn mundu telja svo; hann hafði aðeins í riti komið eitthvað óþægilega við sannleikshatur kaþólsku kirkjunnar. Þetta var auðvitað óvarlega gert af kennara við kaþólskan háskóla, og klerkastéttin reis nú upp og með henni aðall og stóreignamenn, kváðu Wahrmund hafa svívirt trúarbrögðin og ætti hann að rekast frá háskólanum. Varð af þessu mikið uppþot, því að nemendum eigi aðeins við háskólann í Innsbruck, heldur einnig við Vínarháskóla (þar sem eru um 9000 nemendur) og aðra háskóla í Austurríki, þótti sem von var, að hér væri hin mesta hætta á ferðum andlegu frelsi, ef klerkar kæmu sínu fram um Wahrmund, og heimtuðu þeir að hann fengi að vera kyrr í embætti sínu. Á móti Wahrmund var eigi aðeins fyrirfólk og klerkar, heldur einnig meiri hluti bænda í Tirol, því að þeir eru mjög í tjóðubandi klerka, og áttu þeir hægt með að telja bændum trú um, að þessi djarfi háskólakennari væri óvinur guðs og manna og óheill mundi landinu standa af slíku guðleysi. Þyrptust bændur nú til Innsbruck og höfðu hótanir í frammi.

Hóp af tírólskum bændum sá ég í veitingagarði nálægt Iselli, þar sem Andreas Hofer, þjóðhetja Tirolinga og menn hans háðu frægan bardaga 1809. Beið ég þar eftir Jósef Blaas háskólakennara, sem ætlaði að sýna mér þá velvild, að skýra fyrir mér ýmislegt í jarðmyndun og landslagi þar umhverfis.

Ekki veit ég, hvort bændur þessir voru á leið til Innsbruck til að andæpa Wahrmund, en hitt sá ég, að þeir höfðu eitthvað með sér af sauðfé og var það ljótt og rófulangt. Og var þar fé fósturum líkt, því að ekki leizt mér betur á bændalýð þenna. Margir voru alveg fádæma óhreindir, svo að mér komu í hug fornkunningjar ýmsir á Grænlandi, og voru mennirnir þó í kaupstaðarferð og ekki að vinna neina saurvinnu, en veður hið fegursta. Vér Íslendingar erum — þar sem menn þekkja til vor í útlöndum, en það er nú satt að segja mjög lítið um það — illræmdir fyrir sóðaskap. En ekki hefi ég í neinum réttum t. a. m. séð líkt því jafn óhreina menn og þessir Tirolarbændur ýmsir voru. Sumir þessir menn voru knálegir og höfðu einkum sterklega fætur, en aðrir, einkum gömlu bændurnir, voru ein-kennilega illa vaxnir, sveigfættir mjög og sveigarma og ein-

hvern veginn eins og limunum væri klunnalega krækt á kroppinn; hefir þar sjálfsgagt nokkuð komið til lúí. Málrómarnir voru margir einkennilega óþjálrir, svo að manni kom til hugar, hvort ekki mundu ýmis dýr vera með svipuðum rómb læ, ef þau gætu lært að tala. Þýzka á það að heita, sem þessir Tirolingar töluðu, en þó að ég kunni talsvert í því máli, skildi ég ekki mikið meir hvað þeir fóru með heldur en þeir hefðu mælt á rússnesku; svo er þýzkan hjá þeim skæld og bjöguð.

Mállýzkur eru aðallega vottur um menningarskort, og það er sagt, að í ýmsum löndum megi sjá, hvernig dregur úr þeim með vaxandi lestrarkunnáttu. Dæmi vor Íslendinga bendir í þessa átt, því að hvergi munu vera jafn fáir ólæsir að tiltölu, og hvergi á jafnstóru svæði jafnlítið um mállýzkur. Hitt er auðvitað rangt, að segja þær séu hér engar. En það er í góðu samræmi við eðli færeyskunnar, að svo fáir sem hana tala, og svo lítið svæði, sem hún gengur yfir, þá skiptist hún samt í mállýzkur.

Þessir Tirolar, trúverndarar og klerkaskjólstæðingar, munu að klæðaburði og framgöngu vera líkir því, sem menn gerðust um þessar slóðir langt aftur á öldum; og virtist nú að vísu klæðnaðurinn hentugur. En verra var það, að þeir munu hugsa svipað og forfeður þeirra á miðöldunum gerðu; það er miðaldamyrkur hjá þeim fyrir því, þó að þeir ferðist við og við á járnbraut og sjái rafljós; og þá grunar ekki, að þessi þarfa þing og mörg önnur væru ókomin enn í þenna heim, ef vinir þeirra, klerkarnir, hefðu fengið að ráða eins miklu og þeir vildu, og sá andi, sem vill bola Wahrmund af kennarastóli fyrir sannleiksást hans og djarflyndi.

En þó að þessi Wahrmundsdeila minnti á miðaldirnar, þá sýndi hún þó enn þá greinilegar, hversu langt er nú frá þeirri ísöld menningarinnar, eins og miðaldirnar hafa verið nefndar. Sú var öldin, að litlir vafningar hefðu orðið á að koma slíkum sannleiksmunnum frá (wahr, sannur, mund, munnur) og búa þeim bálköst í ræðustóls stað.